

שער גלות וגאולה

ושער עמי

מספר שערי בית ה'

בו יתבארו המעלות העליונות
שהיו לכלל ישראל בזמן שהיה בית המקדש קיים
וחיוב הצפיה והתפלה לבנין בית המקדש
וגאולתן של ישראל

לקמתי ואספתי

מתוך מאמרי חכמינו ורבותינו ז"ל

בעזרת החונן לאדם דעת

יוסף בלאאמו"ר הגאון ר' שלום סטפנסקי

תוכן הענינים

השער הראשון, שער גלות וגאולה
בו יתבאר חיוב התפלה והאבלות על חורבן ביהמ"ק

- א. האמונה והצפיה לגאולתינו א
 ב. התפלה על בנין בית המקדש ב
 ג. זכרון חורבן ירושלים בלב כפה ובמעשה ו
 ד. חיוב האבלות בכל דור י
 ה. חיוב אבלות "בלב" על חורבן בית המקדש יג
 ו. תוספת תפלה על החורבן — לירא שמים טו
 ז. הערה. בענין זכר למקדש וזכר לחורבן טז
 ח. הטעם דנתייחדה תפלה לירא שמים דוקא יט
 ט. בעיקר דיני האבלות על החורבן "כל" ישראל שוים כד
 ט. אבלות, נחמה, ותשובה. כז
 י. על ידי התשובה יבנה בית המקדש כט
 יא. בזכות הצפיה והקיווי נזכה לגאולה לג
 יב. על ידי הצומות והאבלות על החורבן נבנית ירושלים לה
 יג. תחיית המתים בימות המשיח לאבלי ציון מ
 יד. המתאבל על ירושלים, גם עתה זוכה ורואה בשמחתה מד

מילואים לשער הראשון

- סימן א. (לאות א', וח') יבאר, מדוע האמונה בכיאת המשיח היא מעיקרי הדת מט
 סימן ב. יבאר, מדוע האמונה בתחיית המתים היא מעיקרי הדת נג
 סימן ג. (לאות ט') יבאר, ענין נחמת ישראל בזמן הזה.
 א. האם כבר היום יש איזה נחמה, או שכל הנחמה תהיה רק בגאולה העתידה נז
 ב. נחמתינו עתה, היא בזה — שמעולם לא ניתק הקשר בינו יתברך לעם ישראל נח
 ג. הבטחון בגאולה העתידה, יש בו נחמה כבר עתה, ביודעינו שצרת הגלות היא זמנית סג
 ד. חיבתו עלינו גם בזמן הגלות סו

הקדמה למהדורה הנוכחית

יתברך הבורא וישתבח היוצר על כל הטוב אשר גמלנו, ולא עזב חסדו מאתי, מעודי ועד היום הזה, והשפיע עלי ועל כל בני ביתי, טובה וברכה חן וחסד ורחמים, וברוב רחמיו וחסדיו זיכני לישוב באהלה של תורה כל הימים.

ועוד הגדיל חסדו עלי — וזיכני (בשנת תשס"א) להדפיס את ספרי שערי בית ה' — שמבאר את המעלות העליונות שהיו לעם ישראל בזמן שהיה בית המקדש קיים.

וזיכני השי"ת ברוב רחמיו וחסדיו שנתפרסמו הדברים בישיבות ובבתי המדרשות, ונתקבלו הדברים אצל חכמי התורה ותלמידיהם, והיו הדברים לתועלת לרבים.

ואף שאיני כדאי וראוי לזה, מכל מקום נתגלגל הדבר על ידי — בזכות הרבים, כיון שבזמנו היה חסר מאד ספרים העוסקים באלו הענינים, וכיון שרבים היו צריכים לזה, זכיתי בזכות הרבים לסייעתא דשמיא עצומה, שלא כערכי.

כמו שכתב מוריניו הגאון הצדיק רבי א"א דסלר זצ"ל — במכתב מאליהו (ח"א עמ' כ') וז"ל, יש זוכה לעלות — בעשותו מעשים למעלה ממדרגתו, ועל ידי זכויות שאינן שלו. מי שעובד בענין הנצרך לתיקון העולם, זוכה על ידי זה לסייעתא דשמיא — שהוא יתעלה במדרגתו, והוא שעוסק בענינים אלו באמונה ובשאיפה לאמת. וגם זוכה שיצליח בענין שעוסק בו. כי מי שצריכים לו לתיקון העולם, אף שאיננו ראוי לעבודה הזאת, מכל מקום אחרי שאין אחר שיכול או שרוצה לעסוק בזה הענין חוץ ממנו, הוא זוכה לכל הסייעתא דשמיא השייכת לאותו ענין, עד שגם הוא נבנה ממנו וכו', עכ"ל.

והנה בחסדי השי"ת מאז שהדפסתי את ספרי ועד עתה, נתעוררו כמה מחכמי זמנינו, והדפיסו ספרים על אלו הענינים, ועל ידי זה נתעוררו

זה לשונו, בהיות תפלת הצבור נשמעת תמיד, צריך לנו לבאר ענין תפילת ביאת הגואל, שאנו מתפללים אותה מזמן החורבן ערב וביקר וצהרים, ברכת גואל ישראל ומהר לגאלינו כו', תשכון בתוך ירושלים עירך, את צמח דוד עבדך כו', ואין אנחנו נענים וכו'. וכן מה שאמרו חז"ל (תענית דף ל:) כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה, כדכתיב (ישעיה סו, י) שישו אתה משוב כל המתאבלים עליה, כמה וכמה צדיקים וחסידים התאבלו ולא זכו לראות עדיין בנחמתה.

ולתשובה זו אני אומר וכו', ונראה כי על ענין נפלא כזה שהיא גאולתן של ישראל, גאולה נצחית שאין אחריה גלות, צריך להרבות בתפלה, דורות ראשונים ואחרונים, ומועילה תפלת הראשונים לתפלת האחרונים וכו'. כי להיות הענין גדול הערך, צריך ריבוי תפלות דור אחר דור, כדי שתקבל תפלת הגאולה. ובהיות נשלמות תפלות הצריכות והידועות לו יתברך, אז כדור ההוא תקבל תפלתם וכו'. ובעת שנשלם סכום התפלות הצריכות תקבל התפלה, לא בשביל תפלה זו לבד, כי אם בהצטרף אותה עם התפלות הקודמות, באופן שכל התפלות הקודמות הן מועילות גם כן, וכשתתקבל תפלה זו לדור אחרון כשתצטרף עם הקודמות, הרי הוא כאילו נתקבלה תפלת הראשונים, כיון שהיתה סעד לקבלת תפלה זו.

ועד אני אומר, כי תפלת כל הדורות הראשונים נתקבלה לעצמם גם כן, גם כי לא היתה התשועה בימיהם. וביאור זה הוא, כי אחר זמן הגאולה יהיה תחיית המתים, ויבנה בית המקדש, ויזכו כל הדורות הראשונים לראות הגאולה, חלף עבודת תפלתם שהתפללו כזה העולם והיו מצפים לגאולה, זכו אליה. כי מתחילת הדינים בעולם הבא הוא (שבת דף לא.) צפיה לישועה. כי המצפים אליה זוכים לראות בשמחת הגאולה, ושאינם מצפים לה אינם זוכים. ועל דרך זה יתיישב מה שאמרו כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בנחמתה, כדכתיב שישו אתה משוב. כי מצד התאבלו ראוי להיותו חי בזמן הגאולה ולזכות בנחמת ציון וכו', עכ"ל.

והראוני, דיסוד זה דשתי תחיות יש, אחת לימות המשיח, ואחת לעתיד לבא. מפורש בתנא דבי אליהו (רבה פ"ג) וכך אמרו שם, מכאן אמרו חכמים, כל דבר שעתידי להיות בסוף, כבר נעשה מקצתו היום וכו'.

לעתיד יהא הקב"ה מחיה המתים "בין לימות בן דוד" "בין לעולם הבא", כבר נעשה מקצת תחיית המתים על ידי הצדיקים בעולם הזה, על ידי אליהו ואלישע ויחזקאל בן בוזי הכהן.

ואחר כך מפרש התנא דבי אליהו את דבריו (בפ"ה) ואומר — תחיית המתים להקב"ה בעולם הזה — כדי לקדש שמו הגדול. וכן תחיית המתים להקב"ה לימות בן דוד — כדי ליתן שכר לאוהביו וליראיו. וכן תחיית המתים להקב"ה לעולם הבא — כדי ליתן דין וחשבון, שנאמר (ישעיה כו, יט) יחיו מתיך נבלתי יקומו, הקיצו ורגנו שוכנו עפר כי טל אורות טליך וארץ רפאים תפיל וכו', ע"כ.

עוד הראוני, דיסוד זה — דיהיה תחיית המתים לצדיקים לימות המשיח, מפורש ברש"י בסנהדרין (דף ע"ב). דאמרו שם בגמ', תנא דבי אליהו, צדיקים שעתידי הקדוש ברוך הוא להחיותן, אינן חוזרין לעפרן, שנאמר (ישעיה ב, ג) והיה הנשאר בציון והנותר בירושלים קדוש יאמר לו כל הכתוב לחיים בירושלים. מה קדוש לעולם קיים, אף הם לעולם קיימין. ואם תאמר אותן שנים שעתידי הקדוש ברוך הוא לחדש בהן את עולמו, שנאמר (ישעיה ב, יא) ונשגב ה' לברו ביום ההוא, מה הן עושין, הקדוש ברוך הוא עושה להן כנפים כנשרים ושטין על פני המים וכו'.

ופירש רש"י שעתידי הקדוש ברוך הוא להחיות, לימות המשיח. לאחר שיחיו שוב אין חוזרין לעפרן בין לימות המשיח ולעולם הבא — כן הגיה המהרש"ל] אלא הברש מתקיים עליהם עד שישוכו ויחיו לעתיד לבא, עכ"ל.

וכתב בפירוש הר"ף [מהגאון רבי יאשיהו פינטו זצ"ל] על העין יעקב, ח"ל, ולפי דעתי כוונת רש"י ז"ל, היא על הזמן שיש בין זמן המשיח לזמן שהוא לעתיד לבא וכו', ומתוך פירוש רש"י נראה שבימים שיש זמן המשיח יש תחיה לצדיקים בלבד, ושאר כל ישראל תחיה תחייהם לעתיד לבא, ואז בלע המות לנצח. ודייק לישנא דתנא דבי אליהו "צדיקים" שעתידי הקדוש ברוך הוא להחיותן נקט, דהא כיום התחיה יחיו כל מתי ישראל. אלא על הזמן שיש בין המשיח עד זמן עולם הבא.

ועד אפשר לומר לפירוש רש"י, שיש ב' תחיות לכל העולם האחד בימות המשיח, והאחד לעתיד לבא. ובתחיה של ימות המשיח, הצדיקים

זה לשונו, בהיות תפלת הצבור נשמעת תמיד, צריכין אנו לבאר ענין תפילת ביאת הגואל, שאנו מתפללים אותה מזמן החורבן ערב ובוקר וצהרים, ברכת גואל ישראל ומהר לגאלינו כו', תשכון בתוך ירושלים עין, את צמח דוד עבדך כו', ואין אנחנו נענים וכו'. וכן מה שאמרו תויל (תענית דף ל:) כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה, כדכתיב (ישעיה סו, י) שישו אתה משוש כל המתאבלים עליה, כמה וכמה צדיקים וחסידיים התאבלו ולא זכו לראות עדיין בנחמתה.

ולתשובה זו אני אומר וכו', ונראה כי על ענין נפלא כזה שהיא גאולתן של ישראל, גאולה נצחית שאין אחריה גלות, צריך להרחיב בתפלה, דורות ראשונים ואחרונים, ומועילה תפלת הראשונים לתפלת האחרונים וכו'. כי להיות הענין גדול הערך, צריך ריבוי תפלות דור אחר דור, כדי שתקבל תפלת הגאולה. ובהיות נשלמות תפלות הצריכות והידועות לו יתברך, אז דבור ההוא תקובל תפלתם וכו'. ובעת שנשלם סכום התפלות הצריכות תקובל התפלה, לא בשביל תפלה זו לבד, כי אם בהצטרף אותה עם התפלות הקודמות, באופן שכל התפלות הקודמות הן מועילות גם כן, וכשתקבל תפלה זו לדור אחרון כשתצטרף עם הקודמות, הרי הוא כאילו נתקבלה תפלת הראשונים, כיון שהיתה סעד לקבלת תפלה זו.

ועוד אני אומר, כי תפלת כל הדורות הראשונים נתקבלה לעצמם גם כן, גם כי לא היתה התשובה בימיהם. וכיארור זה הוא, כי אחר זמן הגאולה יהיה תחיית המתים, ויבנה בית המקדש, ויזכו כל הדורות הראשונים לראות הגאולה, חלף עבודת תפלתם שהתפללו בזה העולם והיו מצפים לגאולה, וזכו אליה. כי מתחילת הדינים בעולם הבא הוא (שבת דף לא.) צפית לישועה. כי המצפים אליה זוכים לראות בשמחת הגאולה, ושאינם מצפים לה אינם זוכים. ועל דרך זה יתיישב מה שאמרו כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בנחמתה, כדכתיב שישו אתה משוש. כי מצד התאבלו ראוי להיותו חי בזמן הגאולה ולזכות בנחמת ציון וכו', עכ"ל.

והראוני, דיסוד זה דשתי תחיות יש, אחת לימות המשיח, ואחת לעתיד לבא. מפורש כתנא דבי אליהו (רכה פ"ג) וכך אמרו שם, מכאן אמרו חכמים, כל דבר שעתידי להיות בסוף, כבר נעשה מקצתו היום וכו'.

לעתיד יהא הקב"ה מחיה המתים "בין לימות בן דוד" "בין לעולם הבא", כבר נעשה מקצת תחיית המתים על ידי הצדיקים בעולם הזה, על ידי אליהו ואלישע ויחזקאל בן בוזי הכהן.

ואחר כך מפרש התנא דבי אליהו את דבריו (בפ"ה) ואומר — תחיית המתים להקב"ה בעולם הזה — כדי לקדש שמו הגדול. וכן תחיית המתים להקב"ה לימות בן דוד — כדי ליתן שכר לאוהביו וליראיו. וכן תחיית המתים להקב"ה לעולם הבא — כדי ליתן דין וחשבון, שנאמר (ישעיה כו, יט) יחיו מתים נבלתי יקומו, הקיצו ורגנו שוכני עפר כי טל אורות תליך וארץ רפאים תפיל וכו', ע"כ.

עוד הראוני, דיסוד זה — דיהיה תחיית המתים לצדיקים לימות המשיח, מפורש ברש"י בסנהדרין (דף צב.) דאמרו שם בנמי, תנא דבי אליהו, צדיקים שעתידי הקדוש ברוך הוא להחיותן, אינן חוזרין לעפרן, שנאמר (ישעיה ב, ג) והיה הנשאר בציון והנוותר בירושלים קדוש יאמר לו כל הכתוב לחיים בירושלים. מה קדוש לעולם קיים, אף הם לעולם קיימין. ואם תאמר אותן שנים שעתידי הקדוש ברוך הוא לחדש בהן את עולמו, שנאמר (ישעיה ב, יא) ונשגב ה' לכבוד ביום ההוא, מה הן עושין, הקדוש ברוך הוא עושה להן כנפים כנשרים ושטיף על פני המים וכו'.

ופירש רש"י שעתידי הקדוש ברוך הוא להחיות, לימות המשיח. לאחר שיחיו שוב אין חוזרין לעפרן בין לימות המשיח ולעולם הבא — כן הגיה המהרש"ל אלא הבשר מתקיים עליהם עד שישובו ויחיו לעתיד לבא, עכ"ל.

וכתב בפירוש הרי"ף (מהגאון רבי אישירו פיננו זצ"ל) על הפסוק יעקב, חיל, ולפי דעתי כוננת רש"י ז"ל, היא על הזמן שיש בין זמן המשיח לזמן שהוא לעתיד לבא וכו', ומתוך פירוש רש"י נראה שבימים שיש מזמן המשיח יש תחיה לצדיקים כלבד, ושאר כל ישראל תהיה תחייתם לעתיד לבא, ואז כלע המות לנצח. ורייק לישנא דתנא דבי אליהו "צדיקים" שעתידי הקדוש ברוך הוא להחיותן דנקט, דהא ביום התחיה יחיו כל מתי ישראל. אלא על הזמן שיש בין המשיח עד זמן עולם הבא.

ועוד אפשר לומר לפירוש רש"י, שיש ב' תחיות לכל העולם האחד בימות המשיח, והאחד לעתיד לבא. ובתחיה של ימות המשיח, הצדיקים